

درآمدی بر سفره‌های نذری در فرهنگ مردم ایران

مهرالزمان نوبان^۱

چکیده

زمانی که نیاز بشر از حد دنیوی خارج می‌شود و هیچ‌گونه جنبه مادی ندارد و فقط خواست عاطفی و معنوی در میان است، نذر بهترین پناهگاه انسان در مانده محسوب می‌شود و شخص با یک اعتقاد بنیادی و با یک خلوص نیت کامل نذر می‌کند تا پس از حل مشکل و دستیابی به نیاز خود بدان عمل کند و آنچه را که متعهد شده به انجام رساند. بر این اساس در این مقاله سعی شده است چند سفره از جمله سفره حضرت ابوالفضل (ع) و نذرهای خاص خانم حضرت فاطمه (س) از جمله سفره حضرت فاطمه (س)، سفره دیگچه حضرت فاطمه (س)، سمنوی حضرت فاطمه (س) و حلوی حضرت فاطمه (س) ارایه شود زیرا نذورات چندین برابر آنچه که در این مقاله و سایر کتاب‌ها و مجله‌ها به انظار رسیده، در سینه مردم مسلمان جای دارد.

کلیدواژه‌ها: نذر، سفره نذری، مجالس مذهبی زنانه، سفره ابوالفضل (ع)، سفره حضرت فاطمه (س)، توسل، حاجت

۱. عضو هیأت علمی پژوهشکده مردم‌شناسی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

مقدمه

توسل جستن به امامان و ائمه اطهار علیهم السلام از دیرباز مورد توجه شیعیان بوده و همیشه برای کسب نیازهای خویش در پی فطرت طبیعی روی به مبدأ می آوردند و نه تنها به درگاه خداوند متعال بلکه دست به دامان بزرگان دین و مذهب دراز می کردند و نیازشان را طلب می نمودند. بسیاری کسانی که وقتی با سختی و مشکلی روبه رو می شوند و راه را بر خود بسته و غیرقابل حل می بینند، متوسل به نذر می گردند. در این هنگام بین خود و یکی از ائمه اطهار چنین پیمان بسته و بدین صورت نیت می کنند: «خدایا، خداوندا، اگر به حاجتم رسیدم یک سفره می اندازم.» یا این که: «خدایا، پروردگارا، تو را به حضرت (یکی از ائمه یا معصومین) ... قسم می دهم، به آبروی حضرت ... به پاکی و صداقت و ایمان آن حضرت، یا حضرت ... آرزو و مراد مرا برآورده کن، وقتی به مرادم رسیدم، نذرم را ادا خواهم کرد.» بدین ترتیب پس از انعقاد پیمان و برآمدن حاجت به زودی زود به آنچه متعهد شده اند جامه عمل می پوشانند.

معمولاً پس از خواستن حاجت در همان زمان نیت می کنند که نذر خود را مختصر یا مفصل ادا کنند. اگر نذر سفره باشد، بدین صورت نذر می کنند که یا همه ساله تا آخر عمر به صورت متوالی در سنوات پی در پی یا فقط برای چند سال طبق شرط در یک روز معین مثلاً در آخرین شب جمعه ماه شعبان یا آخرین شب جمعه سال ... یا برای یک بار در هر روزی که نیت کرده اند نذرشان را ادا کنند. عده ای نذر خود را در اعیاد، سوگواری ها یا در روز تولد امامی که به سوی او دست نیاز دراز کرده اند، ادا می کنند. بعضی از سفره ها فقط یک بار و برخی باید سه بار برگزار شوند، بدین صورت که دو سفره را می اندازند و سومی را به عنوان گرو تا برآورده شدن حاجت نگه می دارند. عده ای نیز چیزی به گرو برمی دارند تا زمانی که به حاجتشان رسیدند آن را چندین برابر پس دهند.

بعضی ها قبل از تناول یا هنگام خوردن خوراکی های نذری ابتدا در دل طلب حاجت می کنند، سپس شروع به خوردن می کنند.

برای آشنایی با بعضی از نذورات، به چند نمونه نذر از جمله نذر حضرت ابوالفضل

العباس (ع) و نذرهای خاص حضرت فاطمه (س) که اغلب بین مناطق مختلف کشور مشترک است، اشاره می‌کنیم. به همین منظور برای دستیابی به داده‌های این بخش از آداب و رسوم مذهبی که جایگاه خاصی در فرهنگ شفاهی مردم ایران دارد، ضمن تماس مستقیم با زنان مجرب و مطلع و حضور در بعضی از مراسم و مشاهده دقیق از نزدیک، تحقیقات کتابخانه‌ای هم در این مورد به عمل آمده است. مردم مسلمان معتقدند با برگزاری این گونه مراسم می‌توان ائمه اطهار را به یاری طلبید و با کمک آنها مسائل زندگی را از میان برداشت. مراسمی که یک واقعیت اجتماعی هستند و بخشی از حیات دینی و زندگی معنوی مردم مسلمان را در جامعه شکل می‌دهند و کارکردی روانی - اجتماعی دارند.

سفره حضرت ابوالفضل العباس (ع)

این حضرت در پیشگاه خدای بزرگ و نزد عامه مردم مقام و مرتبه‌ای گرامی دارد، مردم معتقدند حضرت ابوالفضل (ع) آن‌چنان جایگاه با ارزشی دارد که خداوند شفاعت او را قبول می‌کند و علاقه‌مندانش برای گره‌گشایی و رسیدن به حاجات خود به او متوسل می‌شوند. به همین دلیل نیازمندان به درگاه آن حضرت، سفره حضرت ابوالفضل (ع) را نذر کرده و در دل می‌گویند: «خدایا، خداوندا، اگر حاجتم برآورده شود سفره حضرت ابوالفضل (ع) می‌اندازم» و وقتی مرادشان برآمد زود به نذر خود عمل می‌کنند.

در برخی مناطق این سفره مخصوص بانوان است و هیچ مردی نباید در آن حضور داشته باشد. جهت برگزاری آن هیچ روز خاصی تعیین نشده و فقط خود صاحب حاجت روز خاصی را معین می‌کند. بعضی‌ها در روز تولد حضرت ابوالفضل (ع) این سفره را می‌اندازند. معمولاً شب قبل سفره را در اتاقی بر روی زمین پهن می‌کنند و چهار طرف آن را به اندازه‌ای که مهمانان بتوانند به راحتی بنشینند، باز می‌گذارند و در کنار سفره قرآن، جانماز، مهر، تسبیح و شمعدان می‌گذارند. در همان شب در کنار این سفره دو رکعت نماز حاجت شبیه نماز صبح می‌خوانند. مواد خوراکی سفره در مناطق مختلف عبارتند از: آش رشته، عدس پلو، شیرینی، میوه، آجیل مشگل‌گشا، خرما، کاجی، حلوا، شله‌زرد، شیر برنج، نان، پنیر، سبزی خوردن و ماست. معمولاً افراد دعوت شده برای حضور در برگزاری این مراسم با وضو وارد می‌شوند. وقتی همه مهمانان گرد آمدند، مهمانان دو رکعت نماز حاجت می‌خوانند و سپس چند مرتبه صلوات

می‌فرستند. در این هنگام روضه‌خوان با گفتن:

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين و على آلائه و نعمائه و الصلوه و السلام على محمد و آله و لعنت كردن شيطان، شروع به اجرای مراسم سفره می‌کند. وی با صدایی بلند چند صلوات ختم می‌کند که حاضرین در جمع او را همراهی می‌کنند. آنگاه برای سلامتی بیماران، مسافری، گمشدگان، آمرزش روح مردگان صاحب نذر، پدر و مادر او، جمع حاضر و ... صلوات می‌فرستند و دعا می‌کنند. در این هنگام روضه‌خوان با خواندن سوره فاتحه و اخلاص و شرح مختصری پیرامون یکی از دستورات شرعی، به شرح سرگذشت غم‌انگیز حضرت ابوالفضل (ع) در روز عاشورا می‌پردازد. شرح این روضه را «ابراهیم شکورزاده» در کتاب «عقاید و رسوم عامه مردم

خراسان» چنین آورده است:

«گفت عباس به شاه شهدا

با ادب و صدق و صفا

کای شه دین بهر خدا

حال بده رخصت میدان

که روم بهر یتیمان

به بر فرقه دونان

طلب آب کنم زان سپه و لشکر کفار جفاکار ستم‌کیش بداندیش

که شاید به حرم جرعه آبی برسانیم

ز دل آتش سوزان و کنم رفع همی شور و نوا را

گفت آن دم شه خوبان، به دل زار پریشان

چه روی جانب میدان

مکن آهنگ تو بر جنگ

بر این فرقه پر ننگ

تو را مقصد دل

آب بود بهر یتیمان من امروز

که یک سر همه لب تشنه و دل خسته و پژمرده شده

روح به تن هیچ ندارند

همی از ستم و رنج و محن

زود روان شو تو بیاور ز برای

جگر تشنه ما آب بقا را

گشت عباس روان جانب میدان

چو یکی شیر ژیان حمله برآورد بر آن قوم خان

روی به سردار بدان کرد و بگفتا:

اسدالله^۱ نذاریم دگر زنده شما را

روضه خوان بعد از بیان مقدمه مراسم را با روضه حضرت عباس (ع) در کربلا ادامه

می دهد^۲ و می گوید:

۱. نام سردار لشکر کفار

۲. بله خواهران و مادران عزیز عباس مشک را به دوش کشید و روانه شط فرات شد. وقتی به کنار شط رسید و اسب خود را رها کرد تا آب بیاشامد، حیوان زبان بسته آب نخورد. بله خواهران عزیز عباس بن علی کف دست خود را زیر آب کرد تا آب بیاشامد، اما همان دم یادش آمد که لب‌های برادرش خشک است. پس با آه و ناله گفت:

آمد به یادش از لب خشک برادرش شد غیرت فرات ز چشم چو خون ترش
گفته نخورده آب گلستان حیدری تو آب نوش اما کجا شدی برادری؟

عباس بن علی مشک را از شط فرات پر نمود و هی بر توسن زد اما ظالمی ضربه‌ای بر دست عباس (ع) زد و دست حضرت قطع شد اما حضرت گفت:

افتاد دست راست خدایا ز پیکرم بر دامن حسین (ع) رسان دست دیگرم
دست چپم بجاست اگر نیست دست راست اما زار حیف که یک دست بسی صداست!

دوباره هی بر توسن زد تا شاید با دست چپ بتواند آب را به حرم حسین (ع) برساند. در این موقع باز یک ظالم دیگر ضربه دیگری بر دست چپ او زد و دست چپ عباس (ع) را هم قطع کرد.

عباس (ع) مشک را به دندان گرفت. ظالم دیگری، تیری را رها کرد و مشک را سوراخ کرد. آب به زمین ریخت. نامرد دیگری با گرز سنگینی که در دست داشت ضربتی هولناک بر فرق او وارد آورد که بر اثر آن ابوالفضل العباس (ع) از اسب سرنگون شد و بعد از آن ضربات نیزه، شمشیر و سنان بود که بر پیکر باب الحوائج فرود می‌آمد.

زینب (س) دامن حسین (ع) را گرفت و گفت: «برادر جان چرا رنگ ارغوانیت زرد شد؟» حسین بن علی فرمود: «خواهر جان دست از دلم بردار که برادر رشیدم عباس را کشتند». آنگاه حسین بن علی (ع) روانه قتلگاه شد. سر عباس (ع) را دامان گرفت و گریه کرد. دید عباس (ع) هم گریه می‌کند. صدا را بلند کرد و فرمود: برادر جان از برای چه گریه می‌کنی؟ عباس بن علی جواب داد برادر جان:

گریه من نه بر این سوزش پیکر باشد گریه من نه بر این دیده انور باشد
گریه من نه بر این دست که افتاده ز من گریه من نه بر آن دختر و مادر باشد

(مادر و دختر حضرت عباس (ع) در مدینه بوده‌اند و مقصود حضرت این است که من برای دوری آنها گریه

عباس بن علی (ع) سقای صحرای کربلا، به خاطر دفاع از خدا و قرآن، به خاطر اثبات عقیده و ایمانش و به خاطر آب برای کودکان تشنه جان در ره جانان داد و رهسپار سرای باقی شد.

بعد روضه‌خوان با صدایی سوزناک اشعاری را می‌خواند که دو بیت آن عبارتند از:

عباس علی سردار
ای شاه علم بردار
این غم که به دل دارم
از روی دلم بردار

ضمن خواندن روضه حضرت ابوالفضل (ع)، صاحبان حاجت، هر یک شمعی را به نیتی روشن و از درگاه آن حضرت مراد خویش را طلب می‌کنند.

در ادامه مراسم روضه‌خوان دعای توسل^۱ را می‌خواند و پس از ختم دعای توسل باز در مورد حضرت ابوالفضل العباس (ع) با صدای بلند و رسا اشعاری را می‌خواند:

ای ماه بنی‌هاشم
ای نور دل حیدر
خورشید لقا عباس
ای نور دل حیدر
شمع شهدا عباس
از رنج و غم و محنت
ما رو به تو آوردیم
دست من محزون گیر
از بهر خدا عباس

هنگامی که مراسم سفره به پایان می‌رسد، روضه‌خوان دعا می‌کند و برای حاجات حاضران و غائبین در مجلس حاضران آمین می‌گویند در فرهنگ هر منطقه‌ای خداوند یگانه را به یکی از ائمه و معصومین سوگند می‌دهند. برخی از این سوگندها عبارتند از:

نمی‌کنم)

حسین بن علی (ع) جواب می‌دهد: برادر جان غصه نخور، من بی‌یار و یاور نیستم، خواهرم زینب (س) پس از مرگ من بر سر خاکم خواهد آمد. عباس بن علی (ع) می‌گوید: برادر جان، این دم آخر وصیتی دارم. وصیت من این است:

مرا به خیمه مبر تا که حالتی دارم
چرا ز روی سکینه خجالتی دارم
سکینه آب ز من خواست پاره شد جگر
نشد که قطره آبی برای او ببرم

۱. بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ . اللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْتَلْکَ وَ اَتَوَجَّهْ اِلَیْکَ بِنَبِیِّکَ نَبِیِّ الرَّحْمٰنِ مُحَمَّدٍ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَ اٰلِهِ، یَا اَبَا الْقَاسِمِ یَا اِمَامَ الرَّحْمٰنِ، یَا سَيِّدَنَا وَ مَوْلَانَا، اِنَّا تَوَجَّهْنَا وَ اسْتَشْفَعْنَا وَ تَوَسَّلْنَا بِکَ اِلَى اللّٰهِ وَ قَدَّمْنَاکَ بَیْنَ یَدَیْ حَاجَاتِنَا، یَا وَجِیْهًا عِنْدَ اللّٰهِ اِشْفَعْ لَنَا عِنْدَ اللّٰهِ ...

به روح پاک تمامی اولیا، انبیا و مقربان درگاه الهی، به شهدای دشت کربلا، به کسی که سر به راه خدا داد، امام حسین (ع)، به پنج تن، به آن کسی که با دست بر لب شط فرات رفت و بی دست برگشت، حضرت عباس (ع)، به عصمت حضرت زهرا (س)، به مقدسات عالم، به مرتضی علی (ع)، به خدا، به پیغمبر (ص)، به قرآنی که سینه محمد (ص) است، به خون بی گناه امام حسین (ع)، به مرگ عزیزان، به جان فرزندان، به جگر سوخته زینب (س)، به قمر بنی هاشم، به زهرا (س)، به دست بریده ابوالفضل (ع)، به فرق شکافته حسین (ع)، به دل پر خون حضرت زهرا (س)، به امام زمان (عج)، به همان امامی که قفل حرمش را گرفته‌ام، به سنگ حجرالاسودی که بوسیدم، به چهارده معصوم (ع)، به دوازده امام (ع)، به آبروی محمد و آل او، به زلف پریشان حضرت علی اکبر (ع)، به گیسوی پریشان حضرت زینب (س)، به گلوی تیر خورده حضرت علی اصغر (ع)، به بیمار کربلا، به قاسم (ع) نوجوان، به امید ناامید شده حضرت زینب (س)، به پهلوی شکسته حضرت زهرا (س)، به دختر سه ساله حسین (ع)، به رقیه (س) خرابه‌نشین حسین (ع)، به حق دندان شکسته پیغمبر (ص)، به دو طفلان مسلم، به سوز دل زهرا (س)، به کعبه، به تیغ برنده ابوالفضل (ع)، به حق استخوان شکسته قاسم (ع)، به عروسی عزا شده قاسم (ع).

در این هنگام اشعاری چند با صدای سوزناک خوانده می‌شود که به یک مورد آن در زیر اشاره می‌شود:

یا رب مرا به حق رسول خدا ببخش

یا رب به حق شیر خدا مرتضی علی (ع)

یا رب به حق خون علی شاه لافتی

یا رب به حق خون شهیدان کربلا

عمری دراز جان مرا زجر داده‌اند

یا رب به حق دیده گریان فاطمه (س)

ای روح پاک فاطمه (س) زهرا کجاستی

این عشق پر فروغ که دارم به قلب خویش

در شاهراه عشق تو همواره سوختم
نور از تو بود و لطف ز تو ای خدای من
لاتقنطوی^۱ توست امیدم به رستخیز
ما را به مجتبی و شه نینوا ببخش!
در روز واپسین به شه اولیا ببخش!
بر خاندان حضرت زهرا (س) مرا ببخش!
در کشتی نجات به آن ناخدا ببخش!
اجری به صبر از ستم اشقیا ببخش!
بر عاصیان درگه خود ای خدا ببخش!
یا رب به حق عصمت کبری مرا ببخش!
عشق خداست با کرم و کبریا ببخش!
این رو سیاه را به شه انبیا ببخش!
این بنده را به حق شه کربلا ببخش!
ما را به حق خاتم دین مصطفی (ع) ببخش!
اشعار زیر هم گفته می‌شود:
یا رب به محمد (ص) که علی (ع) را برسان
آن دم که اجل دامن عمرم گیرد
یا رب به محمد (ص) و علی (ع) و زهرا (س)
عصیان مرا دو نیمه کن در عرفات
ای نور زمین و آسمان ادرکنی
من در کشتی ام و گرفته مرداب مرا
آن یکه سوار حیدری را برسان
پیش از ملک الموت علی (ع) را برسان

یا رب به حسین (ع) و حسن (ع) و آل عبا
 نیمی به حسین (ع) بخش و نیمی به حسن (ع)
 ای پسرده نشین لامکان ادرکنی
 یا حضرت صاحب الزمان (عج) ادرکنی
 پس از آن با خواندن فاتحه برای از دست دادگان، مراسم سفره به پایان می‌رسد. در
 این هنگام خوراکی‌های سفره بین حاضرین تقسیم می‌شود که مقداری در همان جا میل
 می‌شود و مقداری را هم به عنوان تبرک، حاضرین با خود می‌برند.

سفره حضرت فاطمه (س)

این سفره برای برآورده شدن حاجات مختلف نذر می‌شود و باید در روز پنج‌شنبه
 در سه نوبت تکرار شود. برای برگزاری
 ابتدا سفره‌ای را در اتاق پهن می‌کنند،
 بعد مقداری آرد، روغن و شکر را در
 یک سینی گذاشته، در وسط سفره
 می‌گذارند. در سمت بالای سفره یک
 جلد قرآن و چهار عدد شمع^۱ و در
 قسمت پایین سفره یک ظرف آب،
 مقداری نان، پنیر، سبزی خوردن، میوه،
 آجیل مشکل‌گشا و چراغی روشن قرار می‌دهند. به جز چراغ، سایر چیزهای داخل
 سفره را با سفره دیگری می‌پوشانند.
 برای اجرا، روضه‌خوان همراه با مهمان‌ها شروع به خواندن نماز حاجت حضرت
 فاطمه (س) می‌کنند. به این ترتیب که در رکعت اول بعد از سوره حمد صد مرتبه سوره

۱. چهار شمع به نیت پنج تن، محمد (ص)، علی (ع)، حسن (ع)، حسین (ع)، فاطمه (س) است ولی چون سفره
 مربوط به حضرت فاطمه (س) می‌باشد، بنابراین به جای پنج شمع، چهار شمع در سفره می‌گذارند.

قدر و در رکعت دوم بعد از حمد صد مرتبه سوره توحید می‌خواند و بعد از سلام دعای زیر را می‌خوانند:

سُبْحَانَ ذِي الْعِزِّ الشَّامِخِ الْمُنِيفِ، سُبْحَانَ ذِي الْجَلَالِ الْبَانِخِ الْعَظِيمِ، سُبْحَانَ ذِي الْمُلْكِ الْفَاخِرِ الْقَدِيمِ، سُبْحَانَ مَنْ لَبَسَ الْبُهْجَةَ وَالْجَمَالَ، سُبْحَانَ مَنْ تَرَدَّى بِالنُّورِ وَالْوَقَارِ، سُبْحَانَ مَنْ يَرَى أَثَرَ النَّمْلِ فِي الصَّفَا، سُبْحَانَ مَنْ يَرَى وَقَعَ الطَّيْرِ فِي الْهَوَاءِ، سُبْحَانَ مَنْ هُوَ هَكَذَا لَا هَكَذَا. (مفاتيح الجنان: ۷۶ و ۸۲)

هر کس در این جمع حاجتی دارد، در ضمن خواندن نماز، طلب نیاز می‌کند. پس از آن دو رکعت نماز همانند نماز صبح به نام امام حسن (ع) و امام حسین (ع) هر یک جداگانه خوانده می‌شود. عقیده دارند که با خواندن نماز حاجت امام حسن (ع) و امام حسین (ع) حاجت دیگر کسانی که در این مراسم نماز می‌خوانند، برآورده خواهد شد.

بعد از ختم نمازها، روضه‌خوان مختصری پیرامون زندگانی حضرت فاطمه زهرا (س) نور دیده حضرت علی (ع)، دختر پیغمبر و بالاخره مصیبت‌های آن بزرگوار شرح می‌دهد و دعاهای مربوط به ایشان را می‌خواند. در پایان، روضه پنج‌تن خوانده می‌شود و به این ترتیب مراسم سفره پایان می‌یابد.

پس از ختم مراسم فوق همه از اتاق بیرون می‌روند و تا فردا صبح که جمعه باشد در اتاق بسته می‌ماند. بنابراین اول صبح روز جمعه صاحب نذر، ابتدا وضو گرفته و با نام خدا در اتاق را باز می‌کند و سر سفره می‌رود و سفره‌ای را که روی آن کشیده‌اند، برمی‌دارد.

سپس صاحب مراد با آرد، شکر و روغن حلوا می‌پزد. پس از پخت، حلوا را با دیگ در سفره می‌گذارند و روی آن را با سفره‌ای می‌پوشانند. دوباره روضه‌خوان سر سفره و در جمع مهمان‌ها روضه می‌خواند.

بعد از انجام مراسم روضه، خانمی مجرب با گفتن بسم... سفره را از روی دیگ حلوا برمی‌دارد. سپس حلوا را با تکه‌ای نان بین حاضرین در مجلس تقسیم می‌کنند. بقیه خوراکی‌های داخل سفره را هم بین مدعوین پخش می‌نمایند و از خوردنی‌های این سفره به عنوان تبرک نیز همراه خود می‌برند. سفره سوم حضرت فاطمه (س) را گرو

نگه می‌دارند تا وقتی حاجتشان برآورده شود آن را ببندازند. سفره اول و دوم را باید در دو پنجشنبه پشت سر هم برگزار کنند.

سفره دیگچه حضرت فاطمه (س)

سفره دیگچه حضرت فاطمه (س) برای هر نیازی بخصوص برای سلامتی نذر می‌شود. با توجه به نیت صاحب حاجت این سفره را یک بار یا هرساله یا فقط چندسال متوالی در روز چهارشنبه آخر ماه صفر برگزار می‌کنند.

این سفره خاص بانوان است. مواد لازم این سفره برنج، شیر، شکر، گلاب و روغن است. برای برگزاری ابتدا به تعداد مهمان‌های دعوت شده یا براساس میزان نذر، برنج را با شیر و آب که متناسب با اندازه برنج است، می‌پزند. بعد از کمی پخت مقداری شکر، گلاب و روغن به آن می‌افزایند و آن را به هم می‌زنند. بعد از کمی پخت آن را دم می‌کنند.

به هنگام طبخ دیگچه در آشپزخانه، صاحب نذر و هر شخص دیگری که نیازی دارد، دو رکعت نماز حاجت می‌خواند. چنانچه نذر او هم برآورده شود، باید سفره دیگچه حضرت فاطمه (س) را برگزار کند.

بعد از پخت کامل در آشپزخانه یا سر سفره جمع می‌شوند. وقتی همه مهمان‌ها بر سر سفره‌ای که در اتاقی کاملاً پوشیده است جمع شدند، دیگ را در سفره می‌گذارند، صاحب نذر در دیگچه را باز کرده و برای هر یک از مهمان‌ها مقداری دیگچه در بشقاب می‌ریزد. بدین ترتیب سفره دیگچه حضرت فاطمه (س) به پایان می‌رسد.

سمنوی حضرت فاطمه (س)

سمنوی یکی از خوراکی‌های نذری منسوب به حضرت فاطمه (س) است. این نذر نیز برای گرفتن حاجات است.

نذرکنندگان سمنو هنگام خواست آرزو، یکبار یا چندبار را معین می‌کنند که در صورت برآورده شدن حاجت خود سمنو بپزند. عده‌ای هم نذر می‌کنند تا در پخت سمنوی نذری شرکت کنند.

درآمدی بر سفره‌های نذری در فرهنگ مردم ایران ❖ ۱۱۵

برای اجرای مراسم پخت سمنوی نذری از قبل عده‌ای را، برای روز معینی دعوت می‌کنند. طریقه پخت آن هم بدین ترتیب است که گندم را سبز کرده، وقتی جوانه زد، آن را می‌کوبند و شیرهاش را می‌گیرند. برای پخت با گفتن بسم... اجاق را روشن می‌کنند و دیگی را که در آن شیره گندم و آب است، بر روی آتش می‌گذارند. سپس آرد را در دیگ ریخته و مرتب هم می‌زنند. بعد افراد دیگر برای گرفتن حاجت شروع به هم زدن می‌کنند و کسانی هم که نذر آرد، پسته، گردو یا بادام داشته باشند آن را در سمنو می‌ریزند. روی در دیگ به نیت پنج تن شمع روشن می‌کنند و حاجت می‌طلبند. همچنین قرآن، آینه و سرمه‌دان روی در دیگ می‌گذارند.

بعد از دم گذاشتن دو رکعت نماز حاجت، روضه حضرت فاطمه (س) و دعای دوازده امام^۱ (ع) را می‌خوانند. در صبح روز بعد با نام خدا و فرستادن صلوات در دیگ را بر می‌دارند. سپس خانم حضرت فاطمه (س) را واسطه حاجت خود قرار می‌دهند و از خداوند خواستار مراد خود می‌شوند. بعد از ختم مراسم، سمنو را در ظرف‌های مختلف ریخته بین حاضرین در مجلس پخش می‌کنند. عده‌ای سمنوی نذری را به

۱. منظور دعای توسل است.

تنهایی یا با مشارکت چند تن می‌پزند. این عده پس از پخت سمنو آن را در ظروف مختلف ریخته و برای آشنایان و همسایگان خود می‌فرستند.

حلوای حضرت فاطمه (س)

این نذر برای نجات زندانی بی‌گناه در بند ادا می‌شود. آن را در سه جمعه متوالی به انجام می‌رسانند که انشاءالله در جمعه سوم زندانی از بند خلاص خواهد شد. مواد لازم پخت حلوا شامل مقداری روغن، آرد، شیر، زعفران، نان و مقداری مغز گردو است. مقارن ظهر ابتدا دو رکعت نماز حاجت و توسل به خانم حضرت فاطمه زهرا (س) را به جا می‌آورند و سپس صد صلوات می‌فرستند. در ظهر جمعه حلوا را می‌پزند. ضمن پخت حلوا و هم زدن آن «سوره اخلاص» را می‌خوانند. هنگام اتمام پخت گردوی کوبیده را در آن ریخته و حلوا را هم می‌زنند. سپس یک عدد نان را به چهل و یک قطعه تقسیم کرده و برای هر تکه نان کمی حلوا می‌گذارند و برای هر لقمه یک بار سوره اخلاص قرائت می‌شود. هنگام شب، چهل و یک لقمه نان و حلوا را در مسجد بین مردم پخش می‌کنند و از هر یک می‌خواهند ضمن خوردن، هفت بار سوره اخلاص را بخوانند. بدین ترتیب مراسم نذر به پایان می‌رسد.

جمع بندی

مطالعات نشان داده که مسلمانان برای حاجت‌خواهی و دست‌یافتن به خواسته‌های خود یکی از مقربان را واسطه خود و خدا می‌سازند و طی تشریفات به همراه گروهی به برگزاری مراسم می‌پردازند. خواندن نماز حاجت، روضه، دعا و توسل به ائمه برای حاجت‌خواهی از جمله اعمالی است که در این گونه مراسم به اجرا درمی‌آید. پذیرایی با خوردنی‌های مختلف نذری از خصوصیات این گونه نذرهاست.

منابع

۱. شکورزاده، ابراهیم، عقاید و رسوم مردم خراسان، تهران: بنیاد فرهنگ ایران (۱۳۶۳).
۲. قرآن مجید
۳. قمی، حاج شیخ عباس، کلیات مفاتیح الجنان، ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای، قزوین: بحرالعلوم (۱۳۸۴).
۴. حضور نگارنده در مجالس سفره‌های نذری.

